

УДК 711.582

О. О. Поперечна,*аспірантка кафедри ДАС,**Київського національного університету будівництва і архітектури***ФАКТОРИ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОГО ЖИТЛОВОГО СЕРЕДОВИЩА**

Анотація: стаття присвячена аналізу чинників, що впливають на організацію соціально орієнтованого житлового середовища.

Ключові слова: соціальні фактори, житлове середовище.

Метою даної статті є розкриття нової трактовки соціальних факторів, які впливають на організацію соціально орієнтованого житлового середовища.

Демографічні, соціальні та психологічні особливості проектування житлового простору та фактори впливу на житлове середовище досліджували К. К. Карташова, М. В. Лисиціан, З. Н. Яргіна, К. К. Хататрянц, Х. Є. Штейнбах, В. І. Еленський, соціально-просторовий аспект формування, реконструкції та аналізу зовнішнього житлового середовища міста вивчав А. В. Крашенінніков, фактори впливу на придомові території досліджували Л. Г. Яременко, Т. С. Малиновська і Г. А. Андріанова, аспекти формування житлового середовища вивчав Л. Ю. Анісімов.

Поняття житлового середовища знаходиться у стадії постійного розвитку, проте до цього часу не має чіткого формулювання і однозначного переліку його елементів [3]. Для даного дослідження приймаємо таку трактовку: *житлове середовище* – це структура, яка включає сукупність елементів внутрішнього та зовнішнього простору житлової забудови, об'єктів культурно-побутового обслуговування, господарських майданчиків, елементів благоустрою та озеленення. Соціологія – наука про суспільство, яка вивчає розвиток, діяльність, відносини та взаємодію індивідів, соціальних груп. Соціологія архітектури вивчає взаємодію розвитку відносин «середовище» - «індивід, соціальна група» - «суспільство». З вище сказаного слідує, що *соціально орієнтоване житлове середовище* – це таке житлове середовище, яке орієнтоване на певні соціальні групи, враховує їх потреби, взаємодію, відносини, особливості проведення дозвілля, образу життя, поведінки та менталітету.

Для того, щоб зрозуміти, яким чином має бути сформоване соціально орієнтоване житлове середовище, потрібно виявити фактори впливу на нього. Серед чинників, що впливають на організацію житлового середовища більшість дослідників виділяють природно-кліматичні, соціально-економічні, соціально-

демографічні, естетичні та інженерно-технічні. Під «соціальною» групою факторів все більше розуміють рівень забезпечення житловою площею громадян із невисокими статкам, проте практично не звертається увага на образ життя, сусідські відносини та професійну діяльність. Тому слід детальніше розглянути і розширити групу соціальних факторів.

Л. Ю. Анісімов пропонує сім аспектів, які виявляють основні напрямки та задачі розвитку проектування параметрів житла, здатного пристосовуватись до змін образу життя, складу сім'ї або внесення нових функцій в житловий простір. До них належать:

- соціально – економічний аспект характеризується диференціацією суспільства на групи населення по рівню статків та розмитістю соціальних границь;
- соціально – демографічний аспект пов'язаний зі зміною структури сім'ї, переходом між різними формами сімейного статусу і зміни складу сім'ї;
- соціально – психологічний аспект пов'язаний із переїздом мешканця на нове місце проживання та адаптацією до нового середовища;
- соціально – культурний і регіональний аспект включають в себе економічні та демографічні зміни, пристосування житлового середовища відповідно до трансформації потреб людини на протязі її життя;
- функціональний аспект характеризується зміною та суміщенням побутової та виробничої, рекреаційної і освітньої видів діяльності (будівництво офісів в житловій будівлі, переобладнання складських та промислових будівель);
- екологічний аспект пов'язаний із «екологічністю» житла на всіх стадіях - від будівництва, експлуатації і до утилізації;
- технологічний аспект пов'язаний із розвитком технологій.

Л.Ю. Анісімов не розглядає ці аспекти, як фактори впливу на архітектурно-планувальну організацію житлового середовища, хоча ці аспекти можуть бути детально вивчені і покладені в основу архітектурно-планувальної організації соціально орієнтованого житлового середовища[1].

Крім того Л. Ю. Анісімов виокремлює дві групи факторів, які впливають на архітектуру «адаптованого житла»: стабільні та змінні. До стабільних відносяться: природно-кліматичні (вплив температурних коливань, зміна вологості та освітлення), національні та культурні традиції, ступінь урбанізації

району. До змінних належать: соціально-демографічні, які визначають статус, чисельність та віковий склад мешканців, та соціально-психологічні, які визначають самовираження, реалізацію власних можливостей, професію, хобі, комунікацію із оточенням, образ життя та ін. Проте Л. Ю. Анісімов розглядає фактори узагальнено, не виокремлюючи різні соціальні групи.

А. В. Крашенінников акцентує увагу на важливості вирішенні соціально-психологічних проблем організації зовнішнього житлового середовища і розглядає соціально-просторовий аспект реконструкції зовнішнього житлового середовища, який залежить від розмірів, границь і орієнтацій кварталів, та розташування кварталів в місті [2].

Про важливість врахування соціально-психологічних факторів придомових територій говорить Г. А. Андріанова та Т. С. Малиновська. Також вони виділяють проблему проектування житлового середовища для «невизначеного контингенту» і вказують на важливість врахування потреб різних соціальних груп. Оскільки зовнішнє житлове середовище виконує важливі соціально-культурні функції, Т. С. Малиновська пропонує відокремити його в спеціальний об'єкт дослідження і проектування.

Л. Г. Яременко виокремлює соціальні, демографічні і економічні фактори і умови, які визначають перспективи розвитку придомових територій. До соціальних факторів належать: реалізація індивідуальних потреб, характер проведення вільного часу, вивчення «тенденцій» поведінки різних соціально-демографічних груп придомових територій в процесі їх життєдіяльності, забезпечення інформативності середовища, естетичного і психологічного комфорту[6].

З. Н. Яргіна розглядає соціальні процеси на основі проведення соціологічних опитувань та дослідження житлової чарунки, житлової будівлі та об'єктів обслуговування. На житлове середовище впливають такі чинники, як: психологічний комфорт, умови орієнтації, соціальна неоднорідність середовища [5]. З. Н. Яргіна лише намітила стратегію дослідження фактору соціальної неоднорідності середовища, проте вона детально не вивчала окремі соціальні групи житлового середовища.

Аналіз показав, що фактори впливу на організацію житлового середовища вивчені узагальнено і вони не відповідають особливостям різних соціальних груп мешканців житлового середовища.

Тому на основі аналізу теоретичних робіт, прийнято рішення виокремити і детально розглянути 4 групи соціальних факторів. Серед яких: соціально-економічні, соціально-демографічні, соціально-культурні, соціально-психологічні.

Соціально-економічні фактори складаються з екологічності умов проживання та соціальної стратифікації. Поділ населення на групи – збільшує кількість конфліктних ділянок, знижує відчуття комфорту середовища, призводить до будівництва високих заборів в престижних районах. Проаналізувавши статті, викладені на науковій конференції в Данії «Житло в Європі» [6], можна дійти висновку, що «забезпеченість» районів активно (прямопропорційно) впливає на відносини і поведінку їх мешканців, проживання в бідних районах веде до соціальної ізоляції та призводить до психологічного дискомфорту. Проживаючи в «бідному районі» - людина не облаштує свою кімнату новими і сучасними меблями, а буде тяжіти до простих і недорогих меблів.

Екологічність умов проживання регулюється санітарно-гігієнічними нормами і залежить від розташування житла поблизу шумних і пильних магістралей, наявності зелених зон в вигляді парків, скверів та водойм, технології будівництва та використання екологічних матеріалів. Більш багаті люди намагаються проживати в більш чистому, екологічному середовищі, яке тяжіє до паркових зон чи водойм. Екологічність умов проживання впливає на функціональні зручності та економію витрат часу.

До *соціально-демографічних факторів* відносяться: чисельність, темпи росту населення, статево віковий склад, розмір та структура сімей. Чисельність населення впливає на щільність забудови та якість життя. При великій щільності - збільшується соціальний контроль, зменшується відчуття приватності простору. Статево віковий склад населення говорить про середній вік населення, переважання молодого (дітей, підлітків), дорослого працездатного населення чи людей похилого віку, і впливає на співвідношення та обладнання майданчиків тихого та активного відпочинку, на відкритість - закритість соціальних зон взаємодії, відстань між ними.

Темпи росту населення впливають на швидкість змін вікового складу. З віком у людей змінюється спосіб життя, змінюються потреби, трансформуються психологія, зменшується мобільність – це говорить про важливість пристосування зон соціальної взаємодії до потреб мешканців житлового середовища (необхідність зміни, додавання нових чи скорочення старих зон взаємодії). Розмір та структура сімей впливають на архітектурно-планувальну організацію житлової чарунки, комбінацію та розміщення квартир в будинку (напр., об'єднання декількох приватних будинків навколо спільного двору). Зміна життєвого циклу сім'ї активно впливає на ступінь гнучкості планувальної структури житлового середовища.

Соціально-культурні фактори складаються із таких складових: віросповідання, професійної орієнтації населення, рівня освіти та проведення

дозвілля. Рівень освіти говорить про вибір інтересів, на культуру побуту, на часову структуру використання культурно-побутового обслуговування. Національність впливає на врахування моральних норм та цінностей різних національностей. Соціальні групи різних національностей можуть співпадати - неспівпадати чи бути індиферентними відносно один одного. Для віросповідання характерний цілий ряд норм і обмежень (проведення дозвілля, харчування, одяг, характер спілкування в тому числі). Характерний високий соціальний контроль.

Проведення дозвілля залежить від кількості учасників, характеру спілкування (формальне – неформальне), типу діяльності, вподобань та інтересів і впливає на характер благоустрою зовнішніх зон, розміщення їх в структурі житлової групи чи поза нею.

До соціально-психологічних факторів належать середовищна поведінка та тип особливості. Середовищна поведінка впливає на функціонування процесів, ступінь ізоляції простору, планувальне рішення. Тип особистості соціальної групи впливає на відчуття психологічного комфорту (відчуття спокою, впевненості, стабільності), вибір кольорової гами (тип особистості відповідно до кольорових уподобань, темпераменту, діяльності [4]), геометрії форм та композиції.

Проведений аналіз теоретичних робіт мав на меті показати недієздатність виокремлених раніше факторів для соціально орієнтованого середовища і важливість поглиблення і розширення групи соціальних факторів. Це дасть змогу класифікувати соціальні групи відповідно до зони соціальної взаємодії, і дослідити всі відносини (зв'язки, залежності ,взаємодії) та процеси (розвиток, функціонування, динаміку), які будуть відбуватись між ними. Буде слугувати інструкціями щодо можливості поєднання чи розмежовування, величини, кількості, багатофункціональності зон взаємодії.

Як бачимо дослідження слід проводити у двох напрямках : від соціальних груп і до середовища і від середовища до соціальних груп. Створення простору для соціальних зон взаємодії має бути забезпечене на декількох рівнях: індивідуальному, сімейному, колективному та територіальному. Крім того детальне врахування особливостей та потреб різних соціальних груп буде сприяти підвищенню якості житлового середовища.

Список використаної літератури:

1. Анисимов Л. Ю. Принципы формирования архитектуры адаптируемого жилища: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. арх.: спец. 18.00.02 «Архитектура зданий и сооружений»/ Анисимов Лев Юрьевич; Московский архитектурный институт. – Москва, 2009. – 30с.

2. Крашенинников А. В. Жилые кварталы /Учебное пособие для вузов / Крашенинников А. В. – М.: Высшая школа, 1988р. - 87с.: ил.
3. Поперечна О. О. Поняття елементарної цілісної одиниці житлового середовища в теорії містобудування / Поперечна О. О. // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наукового-технічний збірник. – 2011. – Вип. 26. – с. 74-81.
4. Поперечна О. О. Підходи до архітектурного проектування житлового середовища з урахуванням соціальних аспектів поведінки / Поперечна О. О. // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наукового-технічний збірник. – 2011. – Вип. 27. – с. 71-76.
5. Яргина З. В. Социальные основы архитектурного проектирования / Учебник для вузов / Яргина З. В., Хачатрянц К. К.. - М.: Стройиздат, 1990. - 343 с.: ил.
6. Яременко Л. В. Планировка и благоустройство жилых территорий / Яременко Л. В.; [под общ. ред. проф. Демина Н. М.]. – К.: Издательский дом А.С.С., 2004. – 156с.: ил.
7. Jurgen Friedrichs. Context effects of property neighbourhoods on residents / Jurgen Friedrichs // International research conference «Housing and European Integration», published 21 August 1996 in Helsingor, Denmark, editor Hedvig Vestergaard p.141-156

Аннотация

Статья посвящена анализу факторов, которые влияют на организацию социально ориентированной жилой среды.

Ключевые слова: социальные факторы, жилая среда.

Annotation

The article is devoted to the factor analysis that effect on the organization of social oriented residential environment.

Keywords: social factors, residential environment.